

ÅRSSKRIFT 2024

HAVNDAL EGNSARKIV

Indholdsfortegnelse

	Side
Brødrene Hansen Munch	3
Abigale fra Udbyover	9
Tatol-Jens	13
Udbyneder Forsamlingshus	18
Gavmildt testamente	20
Sandfærdig beretning om fisketur	21
Ellen Engbergs barndom	22
Arkivets kontaktoplysninger m.m.....	32

Forside: Gården Nordtoft i Udbyover i 1930'erne

I dag er adressen Lyshøj Møllevej 1

Billeder i årsskriftet:

*Hvor fotograf ikke er anført, er enten arkivets egne billeder anvendt
eller fotografen er ukendt.*

De brødre Hansen Munch, Udbyover

Erik Marius Hansen Munch

Andreas Johan Anton Hansen Munch

Den ældste af brødrene, Erik Marius Hansen Munch, var født i 1845; den yngste, Andreas Johan Anton Hansen Munch, var født i 1851. Begge født på Overgaards Mølle. De var sønner af mølleren, Christoffer Hansen og hans hustru Kirstine Marie Hansen. Den ældste bror blev ved landbruget, mens den yngste studerede til dyrlæge. Han må have været velbegavet, for han blev dyrlæge allerede som 23-årig! Han drev sin praksis fra Overgaards Mølle, hvor den ældste bror drev landbruget. Selv om de i fællesskab havde arvet gården, blev den ældste bror omtalt som 'forvalteren' eller 'forpagteren'. Han holdt sig hjemme, mens dyrlægen holdt af at komme til selskab på de større gårde - og førte dagbog over, hvem han havde til bords.

Efter 1918 flyttede brødrene fra den smukke og anselige Overgaards Mølle og ind til den tilgrænsende gård, Nordtoft i Udbyover, dengang en firlænget

bindingsværksgård. Her fik de en forvalter, Marius Sørensen, som efter brødrenes død arvede Nordtoft. Hans efterkommere bor stadig på egnen.

Eftertiden vil nok bedømme de to brødre som et par originaler. De var yderst sparsommelige, når det gjaldt dem selv - mere rundhåndede når det gjaldt andre, f.eks. hvis nogen havde gjort dem en tjeneste.

Dyrlægen til hest i Nordtofts gård

Dyrlæge Hansen Munch havde været regimentsdyrlæge i Randers og havde fra den tid en fin rød hoppe, Donna.

Dyrlægen døde sommeren 1932. Det var en pludselig og dramatisk død. Det fortælles, at landsbyens unge ofte stjal frugt i Nordtofts have, og at dyrlægen blev rasende derover. Den pågældende aften havde den gamle dyrlæge endnu en gang set børn på rov i haven. Da han styrtede ud i haven for at jage dem ud, faldt han om, ramt af et slagtilfælde.

Et eksempel på brødrenes sparsommelighed finder vi i den ældre brors reaktion, da han erfarede om dødsfaldet. Da skal han have sagt: 'Det kan jeg da ikke forstå; han var da ikke syg. Vi havde da lige delt et kogt æg her til aften.'

De to brødres livsstil afspejlede ikke deres økonomiske formåen; deres formue sagdes på det tidspunkt at være tæt på 1.000.000 kr.

Den længstlevende ældre bror synes at have været noget domineret af den yngre dyrlæge, der boede i stuehusets bedste værelser. Efter dennes død blev den ældre bror passet af forvalteren Marius Sørensens døtre, en forandring han efter sigende nød i fulde drag. Han overlevede dog kun sin bror med et år indtil 1933.

Marius Hansen Munch gjorde sig efter broderens død også overvejelser om, hvad der skulle blive af deres store formue, som der ikke var nogen arving til.

Direktør N.P. Hansen, Mercur, har fortalt, at Marius Hansen Munch var en stor beundrer af den amerikanske mangemillionær Carnegie, som selv var født fattig, men delte ud af sin formue til mange velgørende formål. Marius Hansen Munch havde efter sigende forestillet sig på sin fødselsdag at stille en stor gryde (måske gruekedel) med penge ud på gårdspladsen, og så dele ud til alle, der kom forbi. Den metode frarådede direktør Hansen og bragte Marius Hansen Munch på den ide at stifte et legat til hjælp for værdigt trængende fra Udbyneder sogn. Og således blev det. Annoncen er fra 1994.

**»Brdr. Hansen-Munchs
Legat«**

vil være at uddele for året 1994 efter ansøgninger, som inden den 15. juli 1994 sendes til legatbestyrelsen under adressen:

**Advokat Per Hansen,
Rådhusstræde 4,
8900 Randers.**

Ansøgninger indgives på skemaer, der udleveres samme sted, eventuelt efter telefonisk eller skriftlig anmodning.

Uddelingen sker til trængende, der uden egen skyld er kommet i nød, eller til hjælp ved uddannelse og opøvelse i fremtidig virksomhed.

Ansøgere, der er født i Udbyneder sogn eller nu har fast bopæl der, har fortrinsret.

Af den store formue blev et beløb givet til fjernere slægtninge af de to brødre, en del blev skænket til Udbyneder kirkes forskønnelse, idet der for beløbet blev indkøbt to lysekroner.

Resten af formuen blev bundet til et legat, som gennem årene har hjulpet både familier fra Udbyneder sogn, 'der uden egen Skyld er kommet i Nød,' og unge mennesker 'til Hjælp ved Uddannelse og Opøvelse i fremtidig Virksomhed', som det hedder i bestemmelserne. Især har mange unge i årenes løb fået en håndsækning til boganskaffelser under et studium.

Legatets fundats indledes således:

'Jeg Rentier E.M. Hansen-Munch af Nordtoft, Udbyneder Sogn skænker herved en Kapital på 100.000 kr. til et Legat, der skal bære Navnet: Brødrene Hansen-Munchs Legat'

Renterne af de dengang 100.000 kr. rækker ikke til at imødekomme alle ansøgninger, men et legat som 'Brødrene Hansen-Munchs Legat' kan gøre god gavn, selv om det ikke længere er en stor formue.

Historien bag legatet er historien om de to brødre Hansen Munch, der i løbet af deres levetid oparbejdede en anseelig formue. De var begge ugifte og havde ingen livsarvinger.

* * * * *

Desværre har det ikke været muligt for Arkivet at få oplyst, hvornår sidste legatportion blev uddelt.

Kirstine og Marius Sørensen på Nordtoft ca. 1950

Børnene på besøg

Forrest fra venstre: Marius Sørensen, Jonna Kragh, Kirstine Sørensen, Edith Harboe

Bagerst fra venstre: Aage Sørensen, Emma Andersen, Ejner Sørensen, Agnes Hansen, Evald Sørensen.

På billedet mangler 2 døtre: Anna Sørensen og Kirstine Clemmensen.

Marius Sørensen, der som nævnt arvede Nordtoft efter Brødrene Hansen Munch, ejede således gården fra 1933, indtil sønnen Evald på et tidspunkt overtog gården.

Marie og Evald Sørensen 1940

Fotograf: Kristine Skandrup, Horsens

Efter giftermålet flyttede parret ind på Nordtoft, hvor Kirstine og Marius fortsat blev boende.

Nordtoft ejes i 1956 af Marie og Evald Sørensen

Da Abigael fra Udbyover stak af til Amerika

Af Villads Andersen, Dalbyover (1926-2006)

I midten af 1800-tallet boede i Udbyover en kalkbrænder ved navn Knud Jensen Kjær. Hans kone hed Abigael Johannesdatter. De var begge født i Aalborg Amt, nærmere betegnet henholdsvis i Skibsted og Gudum. Inden de mellem 1855 og 1860 bosatte sig i Udbyover, havde de boet forskellige steder i det nordlige Ommersyssel.

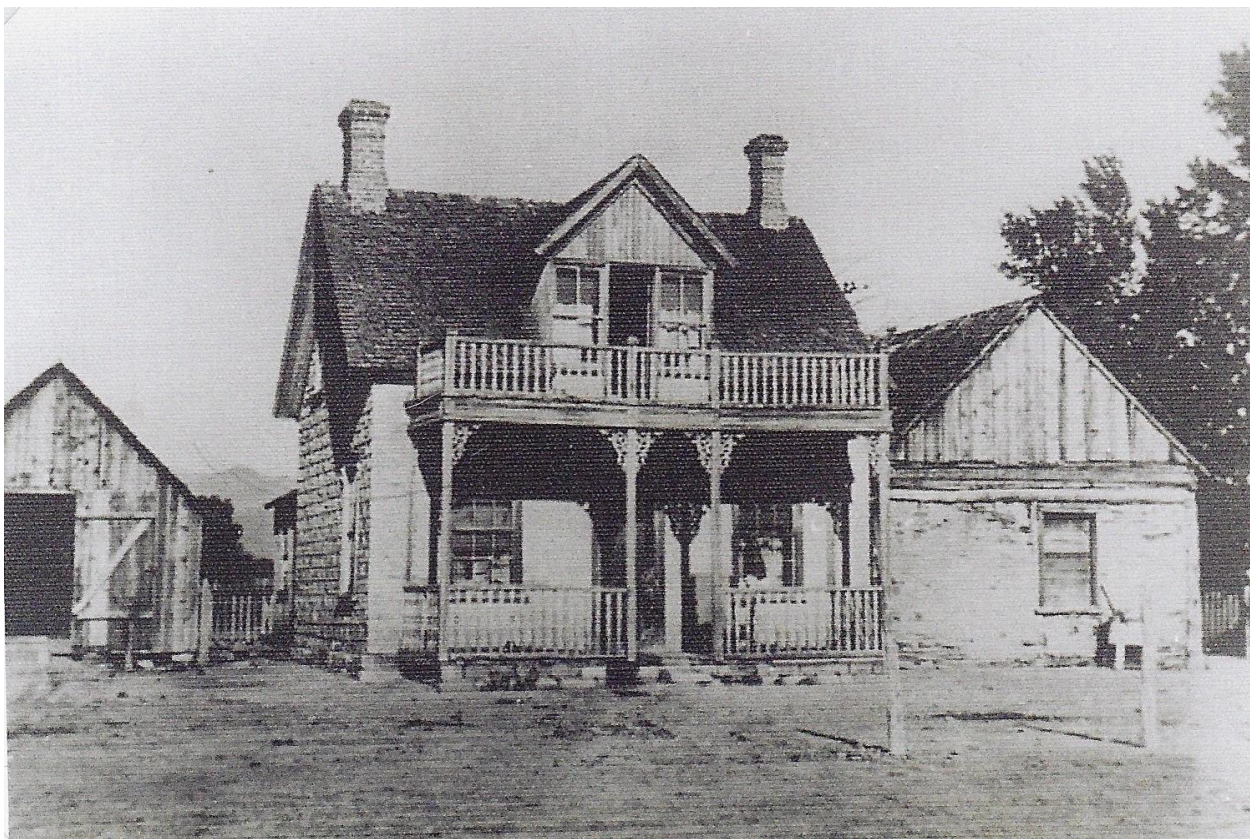
Abigael Johannesdatter var på et eller andet tidspunkt inden da blevet grebet af mormonernes lære, og hun søgte energisk i den tid, hun boede i Udbyover, at vinde tilhængere for den rette lære, bl.a. ved afholdelse af dagligstuemøder, men det var forgæves. End ikke manden var hun i stand til at omvende. Kun sin ældste datter, Maren Kirstine Knudsen, fik hun vist overtalte. Den eneste søn, der på det tidspunkt var teenager, omvendtes også, men om det har været hans sande overbevisning eller moderens stærke vilje, der har været udslagsgivende, må vel betegnes som uvist.

Abigael opgav sin missionering, trodsede sin mands vilje og rejste i foråret 1862 til Amerika med den 22-årige søn, Josias Knudsen, den 13-årige datter, Johanne, samt den ældste datters baby. Det var da meningen, at den ældste datter skulle følge efter senere. Under den langsommelige og formentlig ret så ubehagelige overfart til Amerika udbrød der, velsagtens på grund af utilstrækkelige hygiejniske forhold, en mæslingeepidemi, der ulyksaligvis krævede både datterens og datterdatterens død. Abigael blev også angrebet, men hendes søns kærlige og omsorgsfulde pleje bevirkede, at hun dog nåede det forjættede land i live. Josias havde også sin forlovede med. Hun hed Mette Marie Christensen Madsen og overlevede gudskelov rejsen, hvorimod hendes veninde også måtte bøde med livet.

Knuget af sorg og måske dårlig samvittighed, stærkt svækket af den lange sørejse, døde Abigael i september 1862, og hun ligger begravet i Florence i

Nebraska. Noget nåede hun altså ind i landet, men det for hende forjættede land nåede hun aldrig.

Den 24. juli 1862 drog Josias og hans vordende kone sammen med 700 andre emigranter fra Nebraska vestpå, og de nåede Salt Lake City i Utah den 27. september 1862. Her giftede de sig og bosatte sig i Deseret, hvor Josias sammen med andre nybyggere forsøgte at bygge en dæmning over floden Sevier. Josias blev kendt som den stærke mand blandt nybyggerne. Han kunne løfte større klippeblokke, end nogle af de andre. Men det store slid var forgæves. Lige så hurtigt, de havde fået en smule dæmning bygget op, skyllede det væk igen.

Josias' ejendom i Deseret, Utah

Josias blev på dette sted ikke i stand til at forsørge sin kone og den lille førstefødte, som da var på vej. For at skaffe til føden og de mest nødtørftige ting, tog han, da høsten nærmede sig, sin 'peger' (en indretning, der spændtes på leen ved kornhøst) på ryggen og vandrede milevidt omkring og

tjente en skilling ved at hjælpe nybyggerne i andre og bedre områder med at høste.

Der viste sig ingen eksistensmuligheder i Deseret, så familien flyttede til Filmore, hvor han begyndte som fragtmand til og fra vesten. Endnu slog de sig dog ikke til ro. Flere gange flyttede de, sidst kom de til Willow Creek, hvor han lidt efter lidt fik samling på noget jord. Nu fik han succes, den unge mand fra Udbyover! Foruden fragtforretningen var han med til at oprette en mølle, fik senere interesse i saltudvinding, oprettede sin egen lille saltfabrik, hvorfra meget godt bordsalt solgtes. Endvidere var han en dygtig og anerkendt kvægopdrætter foruden, at han som bierhverv havde en tømmerhandel.

Josias' familie i Centerfield, Utah

Bagerst fra venstre: Hannah, Maria, John, Marel

Forrest fra venstre: Alvilda, Josias, Charles, Antone

Josias blev den ledende skikkelse i området. Han var bl.a. initiativtager til oprettelse af en skole og en søndagsskole. I det hele taget var han en mand, der prioriterede sammenhold og fællesskab højt. Han var en uafhængig, retfærdig mand, der ikke ønskede andet end, hvad der med rette tilkom ham. Således nægtede han at modtage sin retmæssige arv fra faderen i Danmark med den begrundelse, at han ikke ønskede nogen form for gaver.

Da børnene alle var gift og i veje, 4 sønner og 3 døtre, flyttede han til Centerfield i Utah, hvor han døde juledag 1916, 76 år gammel.

Vel fik Abigaël ikke meget ud af sin 'Flugt til Amerika', men Josias var jo også en Udbyover-dreng, og selvom han ikke var født i Amerika, fik han ubetinget succes i det fremmede, hvor hans efterkommere helt op til i dag (1977) alle har klaret sig godt, de fleste i pæne borgerlige erhverv.

Men hvad så med Abigaëls efterkommere i Udbyover?

Hendes næstældste datter, Inger Marie Knudsen, der var født i Vindblæs i 1845, blev gift med en lille husmand, der hed Chresten Olesen, i daglig tale kaldet 'Hytt-Chresten', og de levede deres fattige liv i Ajstrup. Inger Marie blev angrebet af lupus, og på sine ældre dage var hun stærkt vansiret i ansigtet. Nogen personlighed har hun næppe været. Hendes børnebørn kender hende i hvert fald kun som 'Bæjstemowwer' i Ajstrup og kan intet fortælle om hende udover hendes vansirede ansigt. Hendes eneste datter, Ane Johanne, er kendt i Udbyover og omegn som 'Post-Hanne', hvilket navn hun fik i kraft af, at hun var gift med 'Post-Johan', Johan Andersen, der foruden at være postbud også med flid drev en mindre gård, Pæregården, i Udbyover.

Post-Johan var min farfar og hans mange efterkommere lever for størstedelens vedkommende i Ommersyssel.

Tatol-Jens

Tatol-Jens var købmand i Havndal fra 1929 til sin død i 1986. Hans navn var Jens Peter Danielsen, født 21. februar 1903, og han drev forretning i ejendommen Østerbro 4, matr.nr. 12 n Udbyover, som han fik skøde på 8. juli 1929. Ejendommen er bygget i 1884.

Jens Danielsen var søn af Anders Stoffer Danielsen, født 26. september 1873 i Ajstrup, og som var portør i Havndal. Moderen hed Kristine Pouline Danielsen.

Parret havde følgende børn, hvor de anførte adresser er fra 1979:

Karen Pedersen, Svendborg, Mette Pedersen, Aalborg, *Jens Danielsen*, Havndal, *Kaj Danielsen*, Havndal og Anders Stoffer Danielsen, Bagsværd.

Broderen Kaj Danielsen var smedemester i Havndal i årene 1924-1984 med adresse i nabolaget, nemlig i ejendommen Østerbro 10.

Jens Danielsens hustru Anna, der var født 10. juni 1903, var datter af købmand og ølhandler Jens Nielsen, Havndal, gift med Mette Marie Simonsen. Udover Anna havde parret også sønnerne Kingo, Knud Erik og Tage. Sidstnævnte overtog senere sin fars forretning med øldepot.

Randers Amtsavis 1949

Nedenfor ses Anna (t.h.) sammen med veninden Emma, datter af karetmager Mikkelsen, iført Havndal Gymastik Forenings dragter. Bemærk fodboldstøvlerne! Billedet er ca. fra år 1920.

Anna og Jens Danielsen på en lånt BSA ca. 1940

Arkivet er i besiddelse af en 30-siders faktura af 25. juli 1929 fra Fabrikken TATOL, sikkert første levering til Tatol-Jens.

Af varer kan nævnes, hårvox, pimpsten, liljemælksæbe, persil, cyklelys, sejl garn, pergament, kvilajabark, øjenbadeglas, ligtorneringe, næsesprøjte, varmedunk, ondulerjern, blegsoda, grå kardus, tæppebanker, ovnbørster, primus, perletand, olivenshampo, brillantine og mange andre ting.

AKTIESELSKABET
FABRIKEN TATOL

Faktura

Fortsettelse No. 9 den 25/7 1929 Uds. Havndal.

	UP			Transport	
					703 08
✓	1/6	Dus	Cologne	522	1/25 ÷ 1/3
✓	1/3	"	Glycerin & Sprit	668	0/50 ÷ 1/3
✓	1/2	"	Havrecrem	381	0/60 ÷ 1/3
✓	1/2	"	"	385	0/60 ÷ 1/3
✓	1/4	"	Babypudder	280	0/50 ÷ 1/3
✓	1/6	"	Babycoldcrem	4939	0/75 ÷ 1/3
✓	1/12	"	Garniture	492	1/75 ÷ 1/3
✓	1/4	"	Propylalkohol	518	0/45 ÷
✓	1/4	"	Borucin Sne	656	0/75 ÷ 1/3
✓	1/4	"	"	605	1/00 ÷ 1/3
✓	1/6	"	"	6 51	1/00 ÷ 1/3
✓	1/12	"	"	652	2/00 ÷ 1/3
✓	1/4	"	Vaseline	221	0,25 ÷
✓	1/4	"	Citroncrem	435	0/35 ÷ 1/3

En skøn blanding af isenkram, købmandsvarer og nutidens Matas-produkter.

Jens var en påholdende mand. Han brugte papiret fra ølkasserne som kassestrimler, holdt sammen af en tøjklamme, (papir mellem lagene i 50-styks trækasser).

Ud over kaffe, mel og sukker kunne man købe en øl og nyde den i bagbutikken sammen med en Hobro-pølse med sennep.

Efter lukketid kunne man banke på nedløbsrøret, og Jens kom ned med lommelygten, og man kunne købe 5-6 øl i en papkasse eller pakket ind i avispapir og cigaretter enkeltvis.

Tatol-Jens ca. 1964

Jens var en stilfærdig mand, der passede sin forretning og ikke gjorde sig særligt bemærket i byen eller i livet omkring ham.

Tatols juleudstilling var altid spændende. Et vindue var pyntet med rødt papir og et andet med blå – muligvis det samme som sidste år, men det var underordnet. Vi taler om 1950'erne.

Sidst i 1970'erne optrådte Kim Larsen på Havndal Kro (i Karl-Peter's tid). Han besøgte Tatol-Jens og købte restlageret af 'træk- og slip' slips.

Anna og Jens blev gift i Havndal kirke 5. november 1935. De fik ingen børn.

Anna døde 24. maj 1975 og Jens 9. august 1986.

Udbyneder Forsamlingshus

i daglig tale kaldt Salen, er bygget i 1892 efter den store brand i Udbyneder, og har altid hørt under Ejerlauget tillige med alt fællesjord og veje. Tidligere var det et rullehus, en kølle (kølle er et hus til malttørring) madam Sidenius' hus, som i sin tid blev købt til en skolelærer, altså så langt tilbage i tiden, før det blev en kommunal- og statsopgave at administrere skolevæsenet. Huset hørte sammen med al fællesjorden ind under fællesskabet, der blev styret af en oldermænd og to salsmænd. Dem skulle man henvende sig til, når man ville leje salen eller skænkestuen. Salen kostede 5 kr. og skænkestuen 2 kr.

Ved udlejning af deres fælles mark og engveje fik man midler til at holde salen i forsvarlig stand.

Da byen brændte, var det eneste, der blev reddet ud af den gamle sal, P. Rassen's stol, musikerens stol. Den var med i den nye sal. Når der var 'Liegstow', sad musikeren på den. Det var Bod Jens Peter, der for 2 kr.

spillede, og 2 kr. skulle man betale for salen til lys og rengøring. En gang om året var der parbal. Hver dreng inviterede en pige, som kom med brød til kaffen. Kaffen blev betalt af de penge, der blev indsamlet.

Ejerlauget var samlet Valborgsaften (30. april) hvert år til generalforsamling, hvor alt fællesjord og veje blev lejet ud.

I 1935 blev der lavet en borgerforening, som overtog ejerlaugets rettigheder og forpligtelser, og der var fortsat en oldermænd og 2 salsmænd. Så skete der noget: Der blev optaget lån i Sparekassen. Nyt gulv blev lagt, det gamle blev solgt for 1.100 kr., og der blev bygget et udhus til toiletter.

I 1972-73 skete der igen noget: En del ihærdige unge mænd havde sat sig for, at der skulle pyntes op. Man optog et lån på 25.000 kr., og der blev indlagt elvarme og salen blev malet. Der var en lille toværelses lejlighed, der blev lagt sammen med skænkestuen, og der var en bar. Køkkenet blev moderniseret med køleskab og gaskomfur samt vandgasvarmer. I udhuset blev der indrettet fine moderne toiletter i to afdelinger. Tidligere gik herrer

og damer ind ad samme dør. Fra allerførst kunne man bare gå ud på gaden eller om bag huset, hvis der skulle besørges noget nødvendigt.

Salen blev malet af en begavet ung mand, og den er mere end pæn. Det hele er lavet af frivillig arbejdskraft. Pengene, man lånte, blev brugt til indkøb af materialer.

Kilde: Marius Dahl, Havndal, 1887-1982

* * * * *

Gavmildt testamente

Ole Peter Weisholt drev i mange år sadelmagerforretning i Havndal (nuværende adresse Østerbro 25). Af omfattende arbejds- og kassebøger fremgår det, at han havde en god kundekreds.

Ole Peter Weisholt døde i 1980 uden arvinger, og var med sine 96 år Havndals ældste borger. Ved sin død testamenterede han ca. kr. 100.000 til **Havndal Borgerforening**, og derved blev foreningen i stand til at nedbringe sin gæld betragteligt og tillige foretage forbedringer i Estraden. Han var en stilfærdig mand, der ikke deltog meget i det offentlige liv eller i Borgerforeningens arrangementer, men det mentes, at han med sin høje alder havde kendt den 77 år gamle forening 'Haandværker- og Industriforeningen for Havndal og Omegn' helt fra stiftelsen, og at det måske var derfor, han viste sig så gavmild mod foreningen.

Sandfærdig Beretning om eventyrlig Hændelse paa Udbyover Sø i 1947

Arkivet er i besiddelse af en lille håndskrevet og indrammet historie med følgende ordlyd:

Nævnte Dag Kl. 11 Formiddag befandt Kunsthandler Robert Rohde, Aarhus, og Maleren Holger Rohde, Aarhus, sig på Fisketur paa Søen i en Baad velvilligst udlånt os af Hr. Hotelejer Kristensen, Havndal.

Da vi havde sluttet Fiskeriet og taget Blinken ind og var på Vej mod Land og befandt os ca. 5 Meter fra Land i færd med at stage Baaden gennem Rokker og Siv, sprang pludselig en Gedde ind i Baaden og blev der.

Gedden vejede ca. 1 Pund. Vi bemærker for en Ordens Skyld, at vi begge er voksne og fuldmyndige Personer, begge ved vore fulde fem, ingen Tegn på Sindssyge i Familien, ikke anlagt for Pralerie, sidst men ikke mindst fuldstændig ædru.

p.t. Havndal, den 24.8.1947

Rohde (sign.)   H. Rohde (sign.)

Udbyover sø - dog i 1988

Ellen Engbergs barndom

Ellen Engberg, født i 1927, var datter af Karen og Marius Engberg og flyttede sammen med sin lillebror, Niels Mørk Engberg, født i 1931, og forældrene til ejendommen Vesterskovmark 12, Havndal, i 1932 eller 1933. I det følgende fortæller hun om sin familie og om oplevelser fra sin barndom.

Karen Mikkelsen og Marius Engberg, viet 10.12.1929

Fotograf Preben Hansen, Randers

Parret forpagtede ejendommen af Karens forældre, Karoline og Niels Mørk Nielsen. Gården blev kaldt Frederikshøj efter den gamle gård, som tidligere havde været der, men som var nedbrændt i 1906 efter et lynnedslag. Derfor

var Ellen altid bange i tordenvejr. Ejendommen lå ret højt i terræn fra fjorden, som tordenen altid trak langs med.

Vesterskovmark 12 i 1919. - Luftfoto Ch. Sand

I 1951 købte Marius Engberg gården af sine svigerforældre.

Ellen fortæller: I modsætning til min bedstefar var min far en meget dygtig landmand, og mor tog sin tørn med i mark og kostald og havde hønsehold og stor urtehave. Hun gik til kursus i husmoderforeningen for at lære at lave mere moderne mad. Vi var vist nogle af de første, der lærte at spise grøn salat med fløde og citronsaft.

I december begyndte en travl tid for husmoderen. Storvasken skulle fra hånden. Jeg syntes altid, det var uhyggeligt at komme hjem fra skole og hele huset var uden gardiner og lyseduge og andre hyggeting. Helt anderledes

var det, når mor begyndte at bage. Der blev bagt alle mulige dejlige kager, og det kunne vi børn selvfølgelig hjælpe til med. Om aftenen sad vi alle, også far, og klippede julepynt af silkepapir, pyntede små tændstikæsker med flæser af papir og klippede lange himmelstiger. En anden ting, som varslede jul, var når julekataloget fra Dahls Varehus kom med posten. Så var det med at få sat kryds ved de ting, vi kunne tænke os at få, f.eks. 'Det lille posthus' med stempler og små frimærker. - Vi var så heldige, at vi havde så mange farbrødre, som godt ville give os en af gaverne fra kataloget, så selv om der kun var os fire til at gå om juletræet, lå der altid mange pakker under det, og vi havde en herlig julemorgen, hvor vore legekammerater kom for at se, hvad vi havde fået.

I mange år havde vi juledag familien på besøg, indtil min mor blev træt af, at det altid var hende, der skulle være værtinde for resten af familien.

Tæt op mod jul slagtede vi en gris, så der var fersk kød i juledagene. Far og mor måtte tidligt op og fyre under gruekedlen, for slagteren skulle bruge masser af kogende vand til at skolde grisen med. Til sidst hang den opskårne gris på stigen på stuehusets gavl, og så måtte far i gang med sav og kniv for at få den parteret. Blæren blev rensset og skyllet, og far blæste den op med et rugstrå, og når den var tørret, kunne den bruges til at spille bold med. Den holdt dog ikke så længe.

Når grisen var parteret, kom mine bedsteforældre cyklende fra Udbyneder for at hjælpe med at hakke kød, lave medisterpølse og leverpostej. Flæsket, der helst skulle have et tykt lag, blev nedsaltet i et stort kar i kælderen. Stegt flæsk med persillesovs var næsten vores daglige menu hele vinteren, eller også et stykke skinke, der også var nedsaltet og røget ved slagteren. Det var en lækkerbiskken til grønærter eller andet grønt om sommeren.

Når vi var færdige med at ordne grisen, lavede mor en tallerken med fars og lidt smagsprøver til vore to nærmeste naboer. Vi fik selvfølgelig også lidt af dem, når de slagtede. Slagteren handlede vi kun med, når vi skulle have oksekød eller hestekød til hakkebøf.

Min far havde 2 store røde heste, som han brugte til arbejdsbrug. En af dem fik engang et lille føl, der blev solgt, da det blev stor nok til det. Jeg turde ikke ride på hestene, men min bror Niels og hans kammerater tog sig tit en tur ned i engene.

Det var hårde tider dengang i 1930'erne. Hver landmand fik tildelt grisekort over, hvor mange grise han måtte opdrætte og sælge. Man kunne ikke som i dag få lov til at opføre svinefabrikker til flere tusind dyr. Der var ingen rige bønder, tværtimod gik mange konkurs. Som jeg har skrevet, var far en dygtig og omhyggelig landmand, som blev præmieret med sølvskeer fra mejeriet for fin mælke kvalitet samt med sølvskål fra husmandsforeningen for veldrevet markbrug, hvilket både mor og far var meget stolte af.

Min mor og far gik gerne en aftentur ned ad markvejen. Når de kom tilbage, kunne de lægge sig hen over køkkenbordet, åbne vinduerne og se på solnedgangen over fjorden og så synge danske sange fra sangbogen. De sang begge utroligt godt. Naboerne kunne også godt lide at høre på.

Når far skulle på Lyshøj Mølle og have gruttet korn, elskede vi at komme med. Så stoppede vi altid ved vore bedsteforældre i Udbyneder, og så kunne der vanke en 10-øre til en is. Midt i byen lå et lille slik- og ishus i en kølig halvkælder. Ejeren hed Emil Vinter og var min fars gode ven fra barnsben og hele livet. Det er sjovt at tænke sig, at der i 1830'erne i kirkebogen er nævnt en Nicolaj Vinter, vistnok som fadder for en Engberg. Så det bekendtskab med familien Vinter går langt tilbage.

Da vi flyttede til Vesterskovmark, fik jeg hurtigt kontakt med naboens piger, hvor den ene var Anna, som var 1 år yngre end jeg. Vi havde god plads at bevæge os på. Om sommeren i varmt vejr var vi for det meste nede ved fjorden (Mariager fjord), som ikke var dybere, end vi kunne gå flere kilometer ud, kun i vand til knæene, så det var ufarligt for større børn at opholde sig der. Sejlrenden var på modsatte side ovre bag Mågeøen, som vi sommetider gik over til, men aldrig i nærheden af dybet, som vi kaldte

sejlrenden. Den var heldigvis tydeligt afmærket, og det var med gys i maven, vi så på den.

Om foråret gik vi tur i bakkerne og plukkede anemoner og fandt fuglereder, som vi fulgte fra æg, til ungerne fløj fra reden. Dengang var der mange lærkereder i engene.

Om vinteren kælkede vi på marken, der skrånede ned mod et stort hul, som vi kaldte gåsefolden, der om foråret var fyldt med vand, kvækkende frøer og senere haletudser.

Vi fik også ski, da tømreren på Overgaard fandt på at høvle et par brædder tynde og derpå koge spidserne, så de kunne bøjes opad. De holdt ikke krumningen så længe, men far kunne også koge dem i gruekedlen og bøje dem i høvlebænken. Bindingerne var lavet af gummibånd fra traktor- eller bilslanger. Vi følte os meget avancerede, når vi løb på ski, for det var jo ellers kun de meget fine, der gjorde det, godsejere, læger og lignende.

Om vinteren blev der også holdt børnebal. Det var især pigerne glade for. Så tog vores mor med til Udbyneder forsamlingshus. Vi gik derned i vores gamle varme tøj, og skiftede kjole, bukser og sko hos bedstemor, og så var vi fint i tøjet til ballet. Drengene var ikke så meget for at danse, men vi piger elskede det og dansede med hinanden. Kl. 22 var det slut og mødrene var nok også trætte af at sidde på bænken og bare se og høre på os. Musikken blev leveret af en mand, der spillede på harmonika: Rheinländer, Totur til Vejle, Den Toppede Høne og lignende. Mødrene dansede ikke, selv ikke de yngste af dem. Det kunne man bare ikke dengang. I dag ville man se anderledes på det. Noget er da blevet bedre.

Jeg begyndte i skolen i Udbyneder 1. april 1934, da jeg blev 7 år. Der var 3 km at gå og jeg skulle forbi en gal foxterrier i Hundsig og en flok gale gæs med gase på vejen. Det var noget, jeg frygtede. Det gik bedre, da jeg var stor nok til at cykle. Om sommeren mødte vi altid en flok polakkvinder, der skulle op på Overgaard for at malke de mange køer, der var på gården. Jeg syntes altid, det var synd for dem, for jeg hadede at malke og fik det aldrig rigtig lært til min oldefars store mishag. Hvad skulle den arme mand dog gøre med en kone, der ikke kunne malke! Jeg svarede altid, at jeg ikke skulle giftes med en bonde, og det blev jeg heldigvis heller ikke.

Ungdomsbillede af Ellen. - Fotograf Løvstag

I skolen gik jeg hver anden dag i 1. og 2. klasse hos en lærerinde, frk. Rasmussen, som vi syntes var noget skrap. Engang havde vi en vikar, som var noget sødere, hvad frk. Rasmussen nok kunne mærke på os, men det kunne hun ikke lide at høre om.

Jeg kunne godt lide at gå i skole, selv om lærerne var lidt strenge, men vi havde stor respekt for dem og lavede næsten ingen ballade.

Vi havde også en årlig udflugt, f.eks. til Randers Zoo, som lå i forbindelse med Doktorparken. Her kom jeg for tæt på abeburet og fik revet en tot hår af af en lille abe. Vi var også en tur til Volk Mølle, og selvfølgelig til Himmelbjerget. Det var et must for alle skolebørn. Alene at køre i bus så langt. Sejlturen fra Silkeborg var spændende for os, og vi skulle besøge alle boderne for at se, hvad vi havde råd til at købe. Mange købte en træstok med udskæringer eller andre små ting af træ. Der var masser af husflidsarbejder deroppe. I mange år havde jeg et lille træbæger som et kært minde derfra.

Den røde skole i Udbyneder ca. 1960

I skolen var jeg god til læsning og hvad derunder hører. Selv uforståelige salmevers fik jeg lært at remse op, selv om jeg af og til i hidsighed kylede salmebogen langt væk, når et vers var helt umuligt at få styr på, men min mor gav mig det råd at lægge salmebogen under hovedpuden om natten. Et meget gammelt husråd, som virkede. Jeg husker i hvert fald ikke, at jeg ikke kunne mine salmevers hver gang.

Min søde moster blev gift en sommer i 30'erne, og festen blev holdt hos os i Vesterskovmark, fordi vi havde mest plads. Jeg har et lidt trist minde om den dag. Blandt gæsterne var min mors gamle mostre og en lille pige på 2 år fra brudgommen Niels' familie. Da pigen kedede sig, nærmest pressede de mostre mig til at give hende min bedste glasdukke at lege med, og selvfølgelig tabte hun dukken og den gik itu. Jeg husker endnu, hvor længe jeg græd over min søde dukke. Jeg savner den næsten endnu, selv om min moster købte en ny dukke til mig, men den blev jeg aldrig rigtig glad for.

Min moster og hendes mand bosatte sig i Danmarksgade i Randers, og jeg kom på ferie hos dem, hvad der var en kæmpe oplevelse for mig. Jeg havde f.eks. aldrig set et WC og troede nærmest, at det var for fint til at bruge som et almindeligt lokum. Jeg kom også for første gang i biografen og så Bolettes Brudfærd, et lystspil med Bodil Ipsen og Peter Malberg, som var meget sjovt. Vi gik også tur i Vestparken, og jeg var meget imponeret over alt, hvad jeg så og oplevede i Randers. Også at der var lys hele natten på gaden. Jeg kom på ferie flere gange, og hver gang var det som et eventyr for mig. Især da jeg fik et par små fætre, der helt tog mit hjerte. Så søde var de nu, hvor jeg var blevet så stor, at jeg kunne være med til at passe dem.

Derhjemme gik sommeren sin gang med badning i fjorden eller leg på vores store loft i regnvejr. I bærtiden kunne vi tjene lidt småpenge ved at sælge bær til en opkøber, som solgte til Hornbech Saftfabrik i Hadsund. Især var kirsebær efterspurgt. I gode år kunne vi plukke hele baljefulde.

Ferien strakte sig hen til høsten, så børnene kunne nå at hjælpe til, inden de skulle i skole igen.

Far havde ingen selvbinder, så mine bedstemødre kom og hjalp med at binde kornet op med halmbånd, hvad jeg også fik lært. Det var et slid med høsten og vejret var tit drilagtigt, og så var det et kapløb med tiden om at få kornet tørt i hus. Senere kom tiden til kartofler, og helt til sidst skulle roerne køres sammen i kule og gemmes til vinter. Roetoppene blev ensileret i ensilagesiloen.

Det hele kunne børn hjælpe til med, selv om det tit var regn og rusk og meget koldt. Jeg mindes ikke, at begrebet tykke børn fandtes, tværtimod var mange tynde og forslidte. Kun købmandens søn så lidt velnæret ud. De fleste drenge var ude og tjene ved bønder om sommeren. Min far havde også en stor dreng, som boede hos os om sommeren. Jeg husker 3, som alle var glade for at være hos os. Både mor og far var gode ved dem. De blev aldrig overanstrengte og fik altid nok at spise.

Da jeg blev konfirmeret i 1941 fik jeg lov at blive hjemme i stedet for at komme ud at tjene, men så skulle jeg hjælpe til i landbruget.

Da jeg havde gået i skole i syv år, var det slut. Og hvad jeg siden har lært har været på aftenskole som voksen. Ellers begyndte jeg som ung at gå til gymnastik og håndbold i gymnastikforeningen i Udbyneder. Vi cyklede til omegnens landsbyer for at spille kampe, der ikke havde nogen lighed med nutidens håndboldkampe.

Ellens forældre Karen og Marius Engberg solgte i 1963 ejendommen til Anne og Jens Chr. Thorsen, der boede der indtil 2005.

Så smukt lå ejendommen i 1998

Ifølge oplysning fra Ellens søn, Flemming Brauer, i marts 2024:

Ellen, der blev gift Brauer, boede det meste af livet i Støvring ved Randers. De sidste godt 10 år boede hun i Harridslev, og selv om hun i sin alderdom blev svagelig, fulgte hun med i familiens liv, og hendes mange børnebørn og oldebørn gav hende mange glæder. Ellen var enke i mange år, da hendes mand allerede døde, før han fyldte 60 år. Hun døde i foråret 2018.

* * * * *

Vil du vide mere om egnen og befolkningen, er du velkommen til at besøge:

HAVNDAL EGNSARKIV

Udbyneder - Kastbjerg Sogne
Vesterbro 1, 8970 Havndal
Tlf. 86 47 10 13

e-mail : havndal.egnsarkiv@mail.tele.dk
www.havndalegnsarkiv.dk
[MobilePay: 799659](#)

Find os også på

Vi har åbent hver torsdag fra
kl. 14 til 17 eller efter aftale.

Bestyrelse i Udbyneder-Kastbjerg Lokalhistorisk Forening:

Formand:	Inger Knudsen	22 77 67 75
Næstformand:	Kirsten Bugge	52 38 40 01
Kasserer :	Erik Bækgaard	24 43 04 21
Sekretær :	Kirsten Metzker	40 23 40 82
	Hanne S. Sørensen	25 12 01 80